

Kockásról csíkosra, csíkosról kockásra

Az Erkel és a felkelés ősbemutatójáról

Győrei Zsolt és Schlatovszky Csaba írópárosa újból nagyot alkotott. A Hamlear kapcsán találkoztam először a nevükkel, és azóta követem a *Pitymalló Kesely* munkásságát: igazán meglepett, amikor megtudtam, legújabb művükben Erkel Ferenc élete és munkássága, ráadásul 1848-49 forradalmi hangulata kerül a középpontba.

A Hamlear szöveggönyvét egy nappal az előadás előtt, az Erkel és a felkelést majdnem egy hónappal a produkció előtt olvastam át, szóval volt időm gondolkodni rajta, elképzelni a karaktereket, helyszíneket. A debreceni Csokonai Nemzeti Színház színészei és Zakariás Zalán rendező ezt az elképzelésemet mondhatni felborították, viszont helyébe sokkal színesebb alakokat, étellel teli és emlékezetes jeleneteket hoztak be.

De akkor beszéljünk a történetről is! Mégis mi köt össze egy forradalmi hangulattal fűtött dalárcsapatot, egy nyugalomra vágyó zeneszerzőt, egy hősszerelmes főherceget és egy külön grófi párt? Természetesen a *plánium*, ami mindenek felett áll, a plánium, ami miatt olyan szerteágazó a cselekmény: egy előre kitervelt nőrablás.

A célpont Wenckheim gróf felesége, Radetzky Friderika, akit mindenki sajátos, hol kicsinyes, hol nemes céljaira akar felhasználni. A dalárkar az elrabort nemeskisasszonnyal akarja megzsarolni a Magyarország ellen vonuló seregek vezetőjét, Radetzkyt, és ezzel megnyerni a szabadságért vívott harcot; a Gyulára tévedő főherceg, (és későbbi császár) Ferenc József (Pálóczi Bence) pedig így akar menekülni udvari kötelességei elől, hogy folytathassa a Friderikával évekkal ezelőtt félbehagyott románcát.

És ebben az óriási forgatagban ott van Erkel Ferenc (Kiss Gergely Máté): az ember, aki főhőse is a darabnak meg nem is. Csak pihenni akar vidéken, de a honfitársai miatt itt sem talál békét: újra és újra próbálják belerángatni örült terveikbe. Szerencsére zseniális zeneszerzőnk – és egyben mesteri sakkjátékosunk – elég megfontolt ahhoz, hogy átlássa a tervek kockázatosságát. Így teremt magának egy semleges oldalt; nem húz egyik irányba sem, a háttérből irányítja a cselekményt. A többi szereplő olyanná válik, mint a Nap körül keringő égitestek: mozgolódnak, szervezkednek, de mégis Erkel lesz az, aki végső soron a tempót diktálja.

Nem mintha panaszkodhatnék arra, hogy a zeneszerző mellett szürkévé válik a többi szereplő: dehogyis! Szinte bárkit kiválaszthatnék, ugyanannyira mozdítja előre a cselekményt, akár csak Erkel. Mindenki hozzátesz valamit a konfliktus, a humor, a félreértések megteremtéséhez, senki sem marad ki.

Személyes kedvencem volt „Petőfi jóbarátja”, a lánglelkű költő Szakál Lajos (Csata Zsolt), aki – bár toborzóda nem készült el, és a benne leírt „tokhenc kommandó” szókapcsolat jelentéséhez sem jutottunk közelebb –, szívvel-lélekkel állt hozzá minden megpróbáltatáshoz.

Mellette Szepelik József (Pál Hunor), avagy „Szepi-Pepi” volt az, aki elraborta a show-t: miután többször is lelkesen vállalkozott a plánium előkészületei során, hogy eljuttassa a nőt a siker érdekében, már vártam, mikor bújhat végre szoknyába. A poént pont a legjobbkor ütötték le: a kívánt hatás sem maradt el.

És ők csak néhány példa a sok közül. Tovább mesélhetnék még Saroltáról, a cserfes szolgálóról, a szervezkedő patikáriusról, Parasznyairól, Kunoról, a félsvéd-féldán szárnysegédről, az északi-sarkra vágyó főhercegről, az énekhangjával poharakat törő grófnéról és a gyanútlan, jóhiszemű grófról is, hiszen mindannyian nagy hatással voltak rám. Senki sem volt felesleges, mindenkinek célja volt és szerepe.

Korábban a Hamlear kapcsán éreztem azt, színpadon elvész több humoros megjegyzés és a kisebb, odavetett poénok („ezt macbethszéltük”), azonban az Erkel és a felkelés esetén pont a színpadi megjelenítés volt az, ami egészé tette a darabot. A díszletek hangulatot teremtettek, személyes kedvencem volt a sarkkőri, pingvinekkel, jegesmedvékkel és rozmárokkal borított, Ferenc József-féle álmokép.

A darab – főként a második felvonás – alatt úgy éreztem magam, mintha egy Molière-komédiába csöppentem volna. Volt helyzetkomikum, jellemkomikum, félreértések, titkolózások és felvágott nyelvű szolgák – bár őket már aligha nevezhetnénk szolgáknak, elvégre pont a jobbágyfelszabadítás volt az egyik legtöbbször megjelenő kérdéskör. A mű számos témát dolgozott fel, sőt néhol még aktuális eseményeknek is oda-odaszúrt.

A jelenetek közti átkötéseket Erkel híres operáiból (pl. Hunyadi László, Bánk bán) származó dalok átírásai kapcsolják össze: nem musical születik, hanem valami más, valami új és formabontó – amire én nagyon is vevő vagyok!

Számomra újból bebizonyította az írópáros, mennyire is jók a komédiák világában: még egy Erkelrel is megbirkóztak, bármilyen nehéz feladat is volt történelmileg hiteles környezetet teremteni számára. Bemutatták nemcsak a zeneszerzőt, hanem a sakkjátékost és az átlagembert is: ez az, ami az Erkel és a felkelést olyan egyedivé, különlegessé teszi.